

цавой кампазіцыі заключаецца ў счэпленні найбольш актуальных для аўтара вобразаў, якія дазваляюць чытачу адэкватна дэкадаваць сэнс. Пеяратыўны характар холаду эксплікуюць словазлучэнні *злосная мятлюга, шчыплецца да слёз* з экспрэсіўнай марознай непагадзі («Белы барабанчык»). Мароз набывае рысы ўвасаблення ў тройчы паўтораным словазлучэнні *белы барабанчык*, у атрыбутыўных словазлучэннях *белая світа, зорная шапка, калючая барада, доўгія рукі*. Пашыраная градуальнасць рэалізуецца ў вершы «Трубі, мой бор...»: *вясна – лета – восень – зіма* і эксплікуецца ў чатырох фрагментах, аб'яднаных агульным рэфрэнам. Ядзерныя структуры фрагментаў – *Ах, каб ты ведаў, як прыемна / З табою стрэнуцца вясной; Люблю цябе спякотным летам; Люблю з табою я размовы ўвосені; Люблю зімой, такімі днямі, / Калі цябе агорне ціш* – дазваляюць уявіць ланцужковую сувязь паміж імі. У сінтагматычнай паслядоўнасці фрагменты фарміруюць уяўленні-вобразы з семантычнай тоеснасцю, паколькі эксплікуецца пазітыўнаацэначная інфармацыя. Аднак найбольшую блізкасць да лірычнага «я» набываюць вясеннія вобразы бору праз творны сустрэчы з *табою стрэнуцца* і генітыў захаплення: *Калі пралеска сінім вокам / Крапецца самае душы*. «Я» ўключаецца ў аб'ект як яго частка праз тэма-рэматычныя адносіны: *Ты – мой сапраўдны родны дом*. У іншых фрагментах рэляцыйная пара «я» – «ты» набывае суб'ектна-аб'ектныя адносіны, калі «я» становіцца сузіральнікам і праз трапеічныя сродкі фарміруе вобраз адасобленага «ты». Найменшая градуальная ўсечанасць характэрна для верша «Вось і лета сышло...»: у яе фарміраванні ўдзельнічаюць два кампаненты *лета – восень*. У вобразе лета актыўнасць набываюць суб'ектна-прэдыкатныя адносіны: *Вось і лета сышло, / Адсявалі калоссі*, а нечаканае з'яўленне восені рэпрэзентуецца творным склонам аб'екта з дадатковым адценнем разнас-тайнасці пры метафарычных дзеясловах: *прыплыве павуцінкай; глянэ жоўтым лістком; усплыве туманом; устрывожыць дымком; зачаруе агнём; намахае крылом*.

Такім чынам, сэнсавыя апазіцыі як пазатэкставыя асацыяцыі рэпрэзентуюцца ў паэтычным дыскурсе Петруся Броўкі не толькі праз трапеічныя сродкі, а і праз граматычныя: тэмпаральныя супрацьпастаўленні, дзеяслоўныя формы, катэгорыі ліку, склону, тэма-рэматычныя адносіны.

#### Літаратура

1. Błaszczak, J. Noun and verb in the mind. An interdisciplinary approach / J. Błaszczak, D. Klimek-Jankowska // How categorical are categories? / ed.: J. Błaszczak [et al.]. – Berlin ; Boston : De Gruyter Mouton, 2015. – XII, P. 75–112.
2. Kucala, M. Rodzaj gramatyczny w historii polszczyzny / M. Kucala. – Wrocław : Ossolineum, 1978. – 194 s.
3. Mazurkiewicz, A. Ordering of texts by contents / A. Mazurkiewicz // Quantification, temps, aspects / Instytut Slavistyki Polskiej Akademii Nauk. – Warszawa : SOW, 1999. – P. 287–303.

*В. Д. Старычонок (Беларусь)*

### **ФУНКЦЫЯНАВАННЕ ДЗЕЯСЛОВАЎ РУХУ Ў МАСТАЦКА-ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫМ ДЫСКУРСЕ (НА МАТЭРЫЯЛЕ ДЗЕЯСЛОВА *ІСЦІ*)**

У ліку актуальных праблем, якія разглядаюцца айчыннымі і замежнымі лінгвістамі, знаходзіцца праблема функцыянавання дзеясловаў руху, перамяшчэння ў прастору. Гэтыя дзеясловы па прычыне выражэння імі асноўнай і найважнейшай формы існавання матэрыі займаюць цэнтральнае месца ў лексічнай сістэме любой мовы. Сярод дзеясловаў руху найбольш ёмістая сэнсавая структура выяўлена ў дзеяслова *ісці*, своеасаблівая суперпарадыгма (звышпа-

радыгма) якога ўключае звыш 40 ЛСВ. Галоўнае значэнне дзеяслова *ісці* – ‘перамяшчацца, перасоўвацца ў прастору; рухацца, ступаючы нагамі, робячы крокі (пра чалавека і жывёлу); крочыць’. На аснове генералізацыі гэтага значэння і яго звужэння ці спецыялізацыі вылучаюцца шматлікія другасныя ЛСВ, якія канкрэтызуюцца ў залежнасці ад спецыфікі выражэння акцыянальных прымет і дыферэнцыяцыі наступных маркераў руху: а) характар, спосаб руху (*ісці чарадою, рыцарскія коні ішлі рыссю, ісці на вёслах, ісці на ўсіх парусах*); б) мэта руху (*ісці ў загс, ісці пешыю на работу, ісці гуляць, ісці ў гасці*); в) месца руху (*ісці ў школу, ісці валя новага будынка, ісці на рэчку*); г) напрамак руху (*ішлі з парку на праспект, ісці праз усю плошчу*); д) сродкі руху, перамяшчэння (*кантэйнеры ідуць чыгункай, ідуць грузавікі шырокай дарогай*); е) пэўны час адыходу, адпраўкі (*экспрэс ідзе а дзясятай гадзіне вечара, цягнік ідзе раницой*); ё) працягласць руху (*пісьмы ішлі доўга, пасылкі ідуць месяцамі*).

Прымета акцыянальнасці захоўваецца ў дзеяслоўных спалучэннях, якія адлюстроўваюць рух зверху ўніз (*ідзе снег, дажджы ішлі вельмі часта*), дзеянне і рух розных механізмаў, машын, прыстасаванняў (*гадзіннік ідзе, цягнік ідзе хутка*), ваенных дзеянняў (*ідзе вайна*), хуткі рух людзей, скокі (*ісці ў скокі*). Інварыянтны ЛСВ ‘перамяшчацца’ часта рэалізуецца ў канструкцыях з неадушаным суб’ектам і актуалізацыяй такіх паказчыкаў, як ‘цячы, выдзяляцца’ (*кроў ідзе з раны, пот ідзе*), ‘падавацца, паступаць’ (*ідзе газ, ток ідзе, пара ідзе ў лазні*).

У многіх выпадках другасныя ЛСВ карэнным чынам мадыфікуюць акцыянальную прымету, страчваюць відавочныя сэнсавыя сувязі з першасным ЛСВ і характарызуюцца семантычнай дастатковасцю. Параўн.: ‘прызначацца, выкарыстоўвацца, уживацца для чаго-небудзь’ (*перац ідзе ў траву як прыправа, салома ідзе на подсіл жыўёлы, дом ідзе пад знос*), ‘аказвацца прыгодным, сыходзіць за што-небудзь, з’яўляцца добрай заменай чаго-небудзь’ (*чорны хлеб ідзе за пірог*), ‘падыходзіць, адпавядаць, пасаваць’ (*гэты касцюм вельмі ішоў да яе вобраза*), ‘свабодна ўваходзіць, узлазіць’ (*цвік ідзе ў сцяну, скураны абутак свабодна ідзе на нагу*), ‘рабіць ход у якой-небудзь гульні’ (*ісці канём, ісці козырам, ісці з туза, карта яму не ішла*).

У дзеяслоўна-іменных спалучэннях з прыназоўнікамі часта адлюстроўваецца праэс наступлення ці мэта дзеяння, якія выражаюцца адпаведнымі назоўнікамі: *ісці на змяншэнне* ‘змяншацца’, *ісці ў рост* ‘расці, пачынаць расці’, *ісці на лад* ‘ладзіцца, наладжвацца’, *ісці на пасадку* ‘пасадзіць, прызямліць самалёт’, *ісці ў наймы* ‘наняцца’, *ісці ў сваты* ‘сватацца’, *ісці ў рамонт* ‘рамантавацца’, *ісці ў чыстку* ‘чысціцца’.

Многія ЛСВ носяць анімістычны характар і ўказваюць на працоўную дзейнасць чалавека, яго службу, занятасць: *Ён ішоў працаваць загадчыкам рэдакцыі ў толькі што арганізаванае выдавецтва «Польмя»* (У. Дамашэвіч); *Маладыя аўтары ідуць у нашу літаратуру* (К. Чорны); *Папрацуй пару гадоў, а затым ідзі ва ўніверсітэт* (У. Глыбінны); *Хлопцу даядзецца ісці на вайсковую службу* (М. Гамолка); *Не вельмі давяраю тым вучоным, што адразу пасля інстытута ідуць у аспірантуру* (Л. Гаўрылькін); *На пенсію тады можна ісці ў восемдзесят. Сіла б яшчэ была і здароўе* (В. Супрунчук).

У сэнсавай структуры дзеяслова актуалізуюцца вынікі працы, пэўныя паказчыкі, дасягненні: *Дзяўчына была энтузістка, яна і ў вучобе ішла на сярэбраны медаль* (І. Шамякін); *Вучоба ішла надрэнна па ўсіх прадметах* (У. Мароз); *Я напишу, што ў класе ўперадзе іду, што я ні ў якім разе яго не падвяду* (Н. Гілевіч).

Успрыманне руху як спосабу быцця з’яў фізічнага свету з’яўляецца падставай для пераносу ўяўленняў пра рух на сферу міжасобасных адносін і ўтварэння другаснага ЛСВ ‘дзейнічаць, паводзіць сябе тым або іншым

чынам?: *Яна крок у крок ішла з тымі, хто працаваў у калектыве* (К. Чорны); *Але ідзём адзінымі шляхамі, адзінай сцежкаю к вялікім маякам* (Т. Кляшторны); *І мы ідзём ў адзінай плыні* (П. Броўка); *Ён супраць астатніх ісці, відаць, не рызыкнуў* (У. Караткевіч). Міжасобасны адносіны часам выяўляюцца ў кантэстах, якія выражаюць унутраны стан чалавека, яго дзеянні і ўчынкі адносна самога сябе і іншых людзей. Як правіла, такія дзеянні адлюстроўваюць дзве процілеглыя пазіцыі:

а) быць гатовым або схільным да чаго-небудзь, згаджацца на што-небудзь: *Міндоўг да патрэбнага часу хаваў свае намеры, без шуму плёў інтрыгі, пускаўся на хітрасці, ішоў на кампрамісы* (В. Чаропка); *Кіраўнікі прадпрыемстваў ішлі на розныя хітрасці* (М. Гайдук); *Дзед Панкрат супраць сумлення ды закону не ішоў ні ў малым, ні ў вялікім* (В. Карамазу);

б) дзейнічаць наперакорт існуючым традыцыям, поглядам і пад.: *Каб дагадзіць мне, ён будзе ісці сам супраць свае душы* (К. Чорны); *Ясь жа ізноў ідзе супраць яе. Не супраць сябе, а яе...* (А. Лойка); *Мяне прымушаюць, не, не ты, не Хурсан, не нехта яшчэ, а абставіны ісці супраць сябе* (Л. Гаўрылькін).

Спалучэнне дзеяслова ісці з прыслоўем *замуж* выражае даволі ўстойлівы сэнс *‘уступаць у шлюб, выходзіць замуж’*: *Я ішла замуж, каб мець сваю сям’ю, сваё няздо* (У. Дамашэвіч); *Шурык часта заглядваў у бутэльку, таму за яго ніхто не хацеў ісці замуж* (Л. Гаўрылькін).

У сэнсавай структуры дзеяслова ісці часта актуалізуецца тэмпаральны паказчык, у якім трывала ўтрымліваецца працэс працякання пэўнага дзеяння, пэўнай падзеі (*ідуць урокі, у кватэры ідзе рамонт, суд ідзе*), працэс пастаноўкі п’есы, спектакля (*ідзе спектакль, ідзе новы фільм*). Дынамічны характар часу можа пазначацца пэўнымі перыядамі, стадыямі ў развіцці часавага кантэстуума:

1. Вёсці пачатак, паходзіць ад чаго-небудзь, вынікаць. *Традыцыі гэтага змазаня ідуць і з даўніх часоў* (К. Чорны); *З даўніх часоў ідзе завяздзёнка галасіць, калі чалавека праводзяць на вайну ці сустракаюць назад* (А. Кудравец); *Беларуская вясельная абраднасць ідзе сваімі каранямі да старажытнай паганскай эпохі* (Г. Дзербіна). Часавы паказчык часам зацямяецца ўказаннем на вытокі творчай дзейнасці і таленту, крыніцу з’яўлення мастацкіх твораў: *Яго талент ішоў ад багаці народнай душы, ад думак і імкненняў народа* (К. Чорны); *Паэзія Янкі Купалы ішла ад думак і жаданняў народа* (В. Івашын).

2. Насоўвацца, надыходзіць, прыбліжацца. *Ноч ідзе з маланкамі, дажджамі* (М. Хведаровіч); *Ідзе вясна з цудоўнай лірай* (Я. Колас); *Вясна ішла шырокім крокам* (П. Глебка); *З яркім сонцам, з пукам красак май да нас ідзе* (З. Бядуля); *Ішла і ўсталёўвалася восень* (К. Чорны); *А восень ідзе шпаркімі крокамі, нібы добры конь над добрую пугу* (З. Бядуля); *Ідзе зіма, трэба купіць паліто* (У. Дамашэвіч).

3. Цягнуцца, працягвацца. *За акном павольна ішла ноч, роіліся зоры, і ападалі некаторыя з іх* (Э. Самуйлёнак); *Ноч за ночкай ідзе, сіцішна, тайна брыдзе* (Я. Купала); *Ясны вечар над лесам ідзе* (П. Глебка); *Ішоў вечар. У пакоі цямнела* (І. Мележ); *Ідуць ужо халады, бяруцца прымаразкі – ападаюць інеем сыррыя туманы* (М. Стральцоў).

4. Мінаць, працякаць, праходзіць у часе. *Ішоў год за годам, ішоў век за векам* (Я. Колас); *Але ішлі нядзелі і месяцы – і ўжо год мінуў* (Я. Дыла); *Ішлі гады, дзеці іх раслі, жаніліся, выходзілі замуж* (М. Ракітны); *Неўзаметку і час ідзе – вечар у гасці просіцца* (М. Лынькоў). Выразна працэсу працякання часу садзейнічаюць трывалыя сведчанні часу – усе поры года: *Дні ішлі, лета праходзіла* (І. Чыгрынаў); *Ішло лета за летам, надрастаў Вячка і больш не баяўся ваўкалака* (Л. Дайнека); *Тым часам ішла восень, і дзень за днём беглі, і агледзецца цяжка было, як прыйшлі доўгія ночы* (К. Чорны); *Праходзяць дні,*

ідуць сваёю чарадою зімы і леты з іх халадамі і спякотамі, з іх бурамі і навальніцамі (Я. Колас).

5. Паслядоўна чаргавацца, перыядычна паўтарацца. Такі тэмпаральны паказчык адзначаецца ў канструкцыях з назоўнікамі і прыназоўнікамі *за: Ішла хвіліна за хвілінай. Агонь у печы згас, і жар датлеў* (К. Чорны); *Ішоў дзень за днём, месяц за месяцам, а пісьма ад сына няма* (М. Сяднёў); *Хвалі ішлі адна за адной, і праціцелы бераг губляўся ў чарнільным навальнічным цямноці* (У. Караткевіч); *Здавалася, што ўсё Міронава жыццё – гэта суцэльны ланцуг смешных і надзіва неразумных эпізодаў, якія ішлі адзін за другім, вырастаючы адзін з другога* (А. Кудравец).

6. Быць у якім-небудзь узросце. *Ішоў Марысі чатырнаццаты год, а Петрыку – дзевятнаццаты* (С. Баранавых); *Петрусю ішоў дванаццаты год, сябры былі аднагодкамі* (В. Праўдзін).

Значэнне канкрэтнага перамяшчэння па цвёрдай паверхні трансфармуецца ў прымету прасторавай лакалізацыі, якая рэалізуецца ў ЛСВ ‘расцілацца, пралягаць; мець пэўны кірунак, цягнуцца’ (*лагчына ішла да возера, дарога ішла лесам, праз горад ішоў вялікі гандлёвы шлях, ад калодзежа ідзе вадавод, вуліца ідзе ўгару*). У асобную групу ўключаюцца лакатыўныя ЛСВ з указаннем на тую ці іншую тэрыторыю распаўсюджвання, пашырэння святла, дыму, паветра, паху: *На другім наверхне акно было адчынена, і адтуль ішло святло* (Я. Маўр); *Святло ішло праз зачыненыя аканіцы. Значыць, на дварэ наступаў дзень* (А. Кудравец); *Асаблівы густы халадок ідзе ад цэглы, панакіданай ля дома* (М. Стральцоў); *Пахне дымам, што ідзе амаль з кожнага коміна хат і зямлянак* (Г. Далідовіч); *З карчмы ідзе пах смажанай цыбулі* (А. Наварыч); *Гаспадыня там часам паставіла на стол міску з цёплай смажанай бульбай, ад якой ішоў смачны пах* (В. Быкаў).

Другасныя ЛСВ імкнучца выйсці за межы семантыкі дзеясловаў руху па зямлі і набыць іншыя характарыстыкі, якія адлюстроўваюць пэўныя віды гучання. Група гукавых намінацый уключае тры разнавіднасці другасных ЛСВ. У першай з іх характарызуецца працэс гаворкі, гутаркі, бяседы: *Гаворка ішла гадзіны тры, да поўначы* (К. Чорны); *Гаворка ідзе аб прынцыпова новым праекце* (Л. Гаўрылькін); *Гутарка ідзе нейкая нервоная* (П. Броўка); *Бяседа за сталом ішла ляютная* (М. Гіль); *Застолле разбілася на групкі, дзе ішлі свае бядеды* (Я. Сіпакоў); *Пакуль ішла размова, я ўпотаі назіраў за Кірылам Зарэчным* (З. Прыгодзіч).

У другой разнавіднасці ўвага акцэнтуюцца на шырыні, працягласці і распаўсюджанасці гучання, гучнасці спеваў: *Над вёскай песня ідзе, як ішла, радасць звініць, як звінела* (Я. Брыль); *Ад песні розгалас ідзе* (Я. Купала); *Гук адтуль ішоў глыбока, як з-пад зямлі* (І. Пташнікаў).

Трэцяя разнавіднасць прадстаўлена кантэкстамі, у якіх дзеяслоў ісці спалучаецца з назоўнікамі *гаворка, пагалоска, плётка, чутка* і, як правіла, характарызуецца пэрыядычнай канатацыяй з маркерам ‘разносіць неправераную або ілжывую інфармацыю, якая перадаецца з вуснаў у вусны і шкодзіць чыёй-небудзь рэпутацыі: *Чым больш набліжалася восень, тым шырэй ішлі гаворкі пра гэта і ўсё больш адбіралі ў Бушмара гаспадарскі спакой* (К. Чорны); *Пагалоска пра Кацю ішла не вельмі добрая* (А. Ждан); *Дрэнная пагалоска па вёсцы ідзе* (А. Якімовіч); *Цікаваць імператрыцы да лекаркі ўзнікла дзякуючы плёткам, што ішлі сярод слуг* (І. Масляніцына); *Між суседзямі ідзе плётка, што Лёша быццам не Андрэў сын* (А. Кажэра); *Чуткі толькі ішлі, як туманы* (Я. Купала).

Дзеясловы прасторавага перамяшчэння па цвёрдай паверхні могуць рэпрэзентаваць фрагмент экзистэнцыяльнага кантынуума і разам з назоўнікамі акрэсліваць спецыфіку жыццёвага шляху чалавека, яго імклівую хаду, дынамічнасць: *Жыццё не спыніцца, будзе ісці гэтак жа, як і ішло* (А. Якімовіч);

*Жыццё ідзе... Не паспяваеш і азірнуцца (В. Гігевіч); Вось так і ідзе жыццё – па кругу ці па спіралі, амаль што паўтараецца (У. Дамашэвіч); Жыццё ідзе сваёй чаргой (У. Федасеенка); А жыццё на Калініншынём хутары ішло сваёй дарогай (А. Чарнышэвіч); Жыццё ішло сваім парадкам (У. Дамашэвіч); Жыццё ішло сваім ходам (А. Наварыч); Ідзе жыццё чароўнай казкай (Я. Купала); Жыццё вядомага пісьменніка ідзе, здаецца, на вачах у людзей (І. Мележ).*

Дзеяслоў ісці ў спалучэнні з назоўнікамі думка выражае ментальныя працэсы, звязаныя з характарам развіцця думкі, яе лагічнасцю ці нелагічнасцю, падагульненнем пэўных фактаў і акалічнасцей: *Думка ідзе ўслед за жыццём, жыццё – услед за думкай (А. Разанаў); У такім кірунку ішла яго думка (К. Чорны); І зноў думкі ішлі па крузе (П. Місько); Думка не ішла далей: адны і тыя ж словы таўкліся ў галаве, паўтараючыся, вяртаючыся зноў і зноў (Т. Бондар); У санявай свядомасці Скварыша думкі ішлі чарадой, не дужа лагічна чапляючыся адна за адну (В. Быкаў); Доўга яшчэ таго вечара Кастусь не мог заснуць, цяжкія думкі ішлі ў галаву (У. Глыбінны).*

Пра складанасць развіцця думкі, умённе правільна яе сфармуляваць і аформіць сведчаць паўторы дзеяслова ісці, ужыванне сінонімаў да гэтага слова, яркіх параўнанняў: *А Пракопавы думкі ідуць ды ідуць, нанізваючыся адна на другую (Я. Колас); Міхал ішоў, з ім ішлі і думкі (Я. Колас); Пад гэтае выццё і ішлі, круціліся ў неспакойнай Глушаковай галаве думкі (І. Мележ); А думкі ідуць, набягаюць, лятуць (У. Дубоўка); Ішла бясконца дарога. І такія ж бясконца думкі ішлі, узнімаліся, наляталі гурбай на спадарожнікаў. (М. Лынькоў); Думкі самі ішлі і праходзілі, бы тыя лёгкія хмаркі на небе, ішлі і рставалі, як сняжынкі (Я. Колас).*

Дзеяслоў ісці ў спалучэнні з назоўнікамі тавар, працэнт, грошы, інвестыцыі, зарплата, пенсія, крэдыт, гандаль выражае розныя віды гандлёва-эканамічных і таварна-грашовых адносін: *Грошы ідуць на картку; Гандаль ідзе дрэнна; Тавары ідуць на экспарт; Аплата на крэдытах ідзе своечасова; Асноўныя інвестыцыі ідуць у прамысловую вытворчасць; Фінансавыя патакі ідуць у рамках крэдытаў; З першага жніўня будзе ўжо ісці пенсія (П. Місько); Ідзе нейкі працэнт з продажу кніг (А. Бахарэвіч); Тавары па Вялікім шайковым шляху ішлі галоўным чынам з усходу на захад (С. Васілец); Сёння ў гандлёвую сферу ахвотна ідуць замежныя інвестыцыі (А. Карповіч). У гэту ж групу ўключаюцца ЛСВ, якія ўказваюць на расходы, выдаткі грошай на якія-небудзь патрэбы: *Частка грошай ішла на аказанне дапамогі насельніцтву; Шмат грошай ідзе на пакупкі; На касмічныя праекты ішлі мільярды долараў; Падлічы, колькі грошай ідзе на сена, на муку, на ўсё (Л. Гаўрылкін); Шмат грошай ідзе на камерцыю, гульні, паслугі і гэтак далей (Ю. Зісер); У месяці ідзе сотні рублёў за газ (В. Губарэнка).**

Такім чынам, практычна ўсе ЛСВ дзеяслова ісці аб'яднаны семантычным інварыянтам 'знаходзіцца ў стане руху, дзеяння', які ў пэўных кантэкставых сітуацыях дыферэнцыруецца і аднастроўвае больш дэталёвыя і канкрэтныя фрагменты кантынуума руху, перамяшчэння ў прасторы. Дзеясловы перамяшчэння па зямлі цесна звязаны з катэгорыямі прасторы і часу. Так, рух можа трансфармавацца ў прастору (*дзяўчына ідзе па дарозе, дарога ідзе праз лес*) і надзяляцца тэмпаральнымі паказчыкамі (*ён ідзе з сумным выгядам, ідзе чацвёртай гадзіна ночы*), час можа «рухаецца» ў межах прасторы (*на горад ідзе навальніца*) і інш. Часцей за ўсё дзеяслоў ісці спалучаецца з назоўнікамі *хвіліна, час, дзень, год, эпоха, вясна, лета, зіма, восень, вечар* і выражае пэўныя тэмпаральныя характарыстыкі, якія адносяцца да пачатку чаго-небудзь, набліжэння ці працягу дзеяння, завяршэння часовага працэсу ці яго паслядоўнага чаргавання. Канкрэтнае фізічнае перамяшчэнне ў прасторы можа выклікаць асацыятыўныя гукавыя ўяўленні пра розныя працэсы маўленчай дзейнасці.

У такіх выпадках дзеяслоў *ісці* губляе лексічную паўназначнасць і ў спалучэннях з назоўнікамі *гук, песня, гаворка, гутарка, бяседа, пагалоска, чутка* выражае спецыфіку гучання чаго-небудзь, працэс вядзення гутаркі, яе праўдзівую ці ілжывую напоўненасць. Розныя параметры дзеясловаў руху і перамяшчэння пераносяцца на свет міжсабовых адносін і сацыяльную прастору, а таксама на выражэнне фрагментаў экзистэнцыяльнага і ментальнага працэсаў.

*С. А. Сычова (Беларусь)*

**МІФАЛАГІЧНЫЯ МАТЫВЫ  
Ў ТВОРАХ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА  
«ДЗІКАЕ ПАЛЯВАННЕ КАРАЛЯ СТАХА»  
І ВАЛЕРЫЯ ГАПЕЕВА «НОЧ ЦМОКА»**

Міфалогія раскрывае разуменне чалавекам таямнічага свету. Зварот да міфалогіі ў літаратурных творах, пачынаючы з XIX стагоддзя, дазваляе раскрыць не толькі ўнутраны свет героя, але і выявіць нацыянальную састаўляючую ў ім. Міфалагічныя дынамічныя матывы ў творах выводзяць мастацкую сітуацыю са стану раўнавагі, яны звязаны з адлюстраваннем актыўнага дзеяння.

Творы Уладзіміра Караткевіча і Валерыя Гапеева аб'ядноўвае дэтэктыўны сюжэт, прасякнутасць міфалагічнымі вобразамі. У абодвух творах таямнічасць дае рух сюжэту, раскрывае псіхалагічную сутнасць падзей, дазваляе паказаць грамадства з розных бакоў.

У Караткевіч фактычна з'яўляецца заснавальнікам гістарычнага дэтэктыва. Аповесць «Дзікае паляванне караля Стаха» – твор шырока вядомы, чытаемы. Апаўдальнік Андрэй Беларэцкі, якому 96 год, узгадвае пра падзеі, удзельнікам якіх быў сам. Аўтар расказаў не толькі паданні, якія існавалі ў той мясцовасці, але і магчымасць выкарыстання іх дзеля дасягнення сваіх эканамічных інтарэсаў.

Галоўная гераіня Надзея Яноўская верыць у непазбежнасць пакарання за грахі продкаў. Захапленню чытача сюжэтам спрыяе і разуменне, якое з'явілася ў Андрэя Белабоцкага перад адным з партрэтаў. Ён «зразумеў перад гэтым партрэтам, якая страшная штука «род», якую пячаць ён накладае на нашчадкаў, які цяжар старых грахоў і выраджэння кладзецца на іхнія плечы» [2, с. 20]. Такім чынам узнікае адчуванне, што размова вядзецца не толькі пра прыватны выпадак, а і пра глабальныя рэчы.

У творы паступова ўзнікаюць міфалагічныя істоты, палюхаючы маладую гаспадыню маёнтка, паступова даводзячы яе да стану, які мяжуе з вар'яцкім. Прычым кожная з дзеючых асоб мае сваю мэту.

Людзі вакол Надзеі выкарыстоўваюць яе перакананні дзеля дасягнення сваіх мэтаў. Ахмістрыня Закрэўская спрабуе знайсці паперы, што падцвердзяць яе дваранства. Бергман таксама спрабуе атрымаць свой «кавалак». Ён ведаў, што з'яўляецца сваяком Яноўскіх і можа атрымаць частку спадчыны, таму па дому ходзіць Малы Чалавек Балотных Ялін. Бергман прывёз малага чалавека (нібы брата), які і стаў гэтым Чалавекам.

У выніку расследавання даведваюцца, што ідэйным лідарам Дзікага палявання быў Дубатоўк. «Гэта ўсё Дубатоўк. Палац Яноўскіх павінен быў перайсці да Гарабурды, але Гарабурда вельмі запазычаўся Дубатоўку. Ніхто пра гэта не ведаў, акрамя нас, людзей Дубатоўка» [2, с. 179]. А яму так патрэбен быў гэты палац, што ён не спыніўся перад забойствам.

Адначасова гучыць думка пра заняпад шляхты, падмену яе прызначэння. «Шляхта памірае. Калісь мы былі моцнымі як камень, а зараз мы... ведаецца, калі раскалоць камень са старога будынка, як ён разваліцца, у ім будучь